

**A TUDOMÁNY, AZ OKTATÁS ÉS A
KÖZGYŰJTEMÉNYI KISZOLGÁLÁS ÚJ
INFORMATIKAI SZINERGIÁI**

**NETWORKSHOP 2026
35. Országos Informatikai Konferencia**

**2026. március 31–április 2.
Debreceni Egyetem, Debrecen**

Szerkesztette: Tick József, Kokas Károly, Holl András

**HUNGARNET Egyesület
Budapest, 2026**

HUN-REN
Magyar Kutatási Hálózat

NETWORKSHOP

Szerkesztette: Tick József, Kokas Károly, Holl András

Tipográfia és tördelés: Vas Viktória

Korrektúra: Danyi Melinda

Angol nyelvi lektor: Lukács Katalin

Networkshop 2026 konferencia előadásainak közleményei

Debreceni Egyetem, Debrecen

2026. március 31–április 2.

ISBN 978-615-6792-29-7

DOI: <https://doi.org/10.31915/NWS.2026>

Kiadja a HUNGARNET Egyesület
az MTA Könyvtár és Információs Központ közreműködésével

Budapest

2026

Borítókép: [freepik.com](https://www.freepik.com)

HAZAI GYÉMÁNT OPEN ACCESS INFRASTRUKTÚRÁK – AMI VAN, ÉS AMIRE SZÜKSÉG LENNE

Holl András
MTA KIK

Absztrakt

Az utóbbi években, a nyílt hozzáférés üzleti kiadói megvalósításának („gold Open Access”) ellentmondásos térnyerése után előtérbe került a gyémánt (nem üzleti alapon működő) infrastruktúrák szükségessége. Áttekintjük a hazai helyzetet, a létező infrastruktúra-elemeket és a működési problémákat. Javaslatot teszünk az átfogó hazai infrastruktúra létrehozására, az MTMT₃ tervezésével párhuzamosan. Mind az országos hatókör, mind az MTMT-vel való kapcsolat szükséges a megfelelő működéshez.

Kulcsszavak: nyílt hozzáférés, közösségi fenntartású rendszerek, MTMT, infrastruktúra

Diamond OA infrastructures in Hungary

Abstract

The importance of diamond OA infrastructures is evident now. We discuss the Hungarian diamond OA landscape, and the existing problems. We propose a national infrastructure connected to the national CRIS system, the MTMT. As independent/small publishers have difficulties mastering and maintaining the necessary technology, a national supporting infrastructure is needed to provide help in order to increase the visibility and harvestability of green / independent gold OA.

Keywords: Diamond Open Access, infrastructures

A Budapesten indult nyílt hozzáférés kezdeményezés a tudományos publikációkhoz való akadálytalan hozzáférést tűzte célul, mivel a folyóiratok előfizetési rendszere a felhasználók egy részénél akadályt jelentett a közlemények elérése terén, és hatalmas költségeket jelentett a globális tudományos közösség szintjén. Két út kínálkozott a nyílt hozzáférés elérésére: a zöld (repositoriumi) és az arany (kiadói). Bár a 2000-es évek elején is létezett néhány kutatóintézeti, tudományos társasági, egyetemi kiadásban megjelenő szabadon elérhető folyóirat, ezeket ma már nem arany, hanem gyémánt típusúnak nevezzük, non-profit jellegük miatt. Az üzleti alapon működő kiadók csak a repositoriumok használa-

tának elterjedése által rájuk gyakorolt nyomás hatására, és a hasznukat biztosító üzleti modell (a közlési díjak általános bevezetése) megteremtése után álltak át a nyílt hozzáférésre. Mára a nyílt hozzáférés arany útja széles körben elterjedt a tudományos publikálásban, azonban ez a látványosnak tűnő siker valójában óriási kudarc. A hozzáférés elől elhárultak ugyan az akadályok, viszont a közlés előtt újabb, sokak számára leküzdhetetlen korlátok emelkedtek. A folyóiratokon keresztül történő tudományos kommunikáció rendszere pedig többre kerül, mint valaha.

Az Európai Unió az elmúlt években számos projektet indított a közösségi alapú, non-profit kiadás (a nyílt hozzáférés gyémánt útja, Diamond Open Access)^{1,2} lehetőségeinek vizsgálatára és megteremtésére - ilyen volt például a DIAMAS projekt, és az European Diamond Capacity Hub (EDCH) kezdeményezés.³ A gyémánt útról Taubert (2026) ad részletes tájékoztatást, szakirodalmi áttekintéssel, irodalomjegyzékkel együtt. Bár akkor még nemhogy a „gyémánt” megjelölés, de a nyílt hozzáférés elnevezés sem volt használatban, egy – ma így címkézhető folyóirat - már az 1990-es évek közepén megjelent Magyarországon: az Information Bulletin on Variable Stars (Holl, 2012).

Feltehetjük a kérdést: mi a helyzet itthon a nyílt hozzáférés gyémánt útját illetően, és milyen teendőink vannak e területen?

Helyzetkép

A hazai tudományos kiadás egy része nemzetközi mércével mérve kis kiadók kezében van, mint az Akadémiai Kiadó, a l'Harmattan, és számos további kisebb, üzleti kiadó. Ezek kereskedelmi vállalkozások, nem felelnek meg a gyémánt kritériumoknak (ugyanakkor üzleti hasznuk össze sem hasonlítható a nagy multinacionális cégekével, nyereségük bizonytalan). A hazai kereskedelmi kiadók repozitóriumokban archivált anyagai, és kiadó által nyílt hozzáféréssel megjelentetett kötetei viszont bekerülhetnek a szabadon hozzáférhető tudományos irodalom körforgásába. A hazai és nemzetközi láthatóság növelése viszont fontos lenne.

A gyémánt körbe tartoznak az egyetemi, kutatóintézeti kiadók és a tudományos társaságok által megjelentetett folyóiratok és könyvek.

1 <https://scienceeurope.org/our-priorities/open-science/diamond-open-access/>

2 <https://www.unesco.org/en/diamond-open-access>

3 <https://diamas.org/services>

ÉV	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
folyóirat	1265	1221	1245	1218	1240	1253	1231	1203	1145	1098
WoS indexált folyóirat	64	64	65	62	65	63	61	62	64	59
SJR indexált folyóirat	125	124	123	123	122	121	120	118	122	113
WoS/SJR indexált folyóirat	134	131	132	130	129	128	126	125	130	121
Teljes tudományos könyv	1828	1849	1967	1683	1570	1573	1443	1264	1208	1102
Teljes tudományos könyv DOI-val	36	32	50	44	67	110	113	161	144	142

1. táblázat. MTMT hazai kiadói statisztika – magyar kiadású folyóiratok és könyvek

Év	TuDoKK	MTMT
2024	30939	50655
2025	22701	45931

2. táblázat. Publikációk a TuDoKK-ban⁴ és teljes tudományos, nyilvános forrásközlmények az MTMT-ben

A meglévő hazai gyémánt infrastruktúra az aratható, informatikai rendszerek közötti kommunikációra képes publikáló platformokból (OJS: Holl és Bilicsi, 2019; OMP: Fülöp, Molnár és Hoczopán, 2022), a másodlagos közleményelhelyezést megvalósító repozitóriumokból, az előbbieket aggregátorából (TuDoKK) és a gyémánt OA számára többféle potenciális szolgáltatásra képes MTMT-ből áll. (Cikkünk írásakor a TuDoKK 21 minősített repozitóriumot és 28 minősített, OJS-alapú folyóiratot aggregált.) Természetesen léteznek hazai közösségi fenntartású folyóiratok egyedi tartalomkezelő rendszerekben, azonban ezek kezelése, aggregálása, láthatóvá tétele problematikus, cikkünkben ezekkel nem foglalkozunk.

A modern tudományos kommunikáció esszenciális összetevői az állandó egyedi azonosítók. A fentebb felsorolt infrastrukturális elemek az egyedi azonosítók használatára épülnek. Ezen túl az egyedi azonosítókhoz kötődő hazai informatikai infrastruktúra sem áll rendelkezésre, bár szükség lenne rá.

4 Tudományos Dokumentumok Közös Keresője – <https://tudokk.mtak.hu>

Az említett infrastruktúrák „kemény” informatikai rendszerek, szolgáltatások, amelyeknek magja valamilyen szoftver. Azonban az infrastruktúráknak lehet egy „puha” része is: olyan szervezetek, amelyek minősítik, népszerűsítik, támogatják a szoftverek/szolgáltatások megfelelő használatát. Ilyen jelenleg az MTMT Repozitóriuminősítő Szakbizottsága⁵, ilyen a hazai repozitóriumokat és általában nyílt tudományt támogató szervezet: a HUNOR⁶ és az openscience.hu weboldal.

MTMT, MTMT₃

A modern tudományos infrastruktúrákat használó hazai kiadóknál megjelent publikációk jelentős mértékben hozzájárulnak az MTMT₃ céljaihoz: az automatikus adatátvitel szerepének növeléséhez, a szerzői feltöltés arányának csökkentéséhez, az adatok megbízhatóságának, minőségének javításához. Ugyanakkor az MTMT mint általánosan használt országos szoftver, valamint a hazai kutatók és publikációk teljes és egyértelműsített nyilvántartása – mintegy névtére – jelentősen hozzájárulhat az egyedi azonosítók megfelelő használatának támogatásához.

Teendők

Mindeddig a hazai repozitórium-minősítés nem foglalkozott a fenntartók közösségi, non-profit mivoltával, az erre vonatkozó információt a minősítési kérdőívbe be kell illeszteni, az eddig minősített folyóiratoknál ellenőrizni kell. A HUNOR keretében elindult a gyémánt folyóiratok részletes felmérése.

Mint arról a TuDoKK használói meggyőződhetnek, a repozitóriumok és OJS-alapú folyóiratok használati (konfigurálási, információ-szervezési) gyakorlata nem egységes. Többféle publikációs és repozitóriumi szoftver számos verziója van használatban, de még az azonos szoftverek használata sem egységes – az intézményi repozitóriumok fenntartói kreatívan alakítják az adatkitöltés szabályait és a folyóirat megjelenését befolyásoló beállításokat, és néha magát a szoftvert is (plugin-ek, bővítmények, eredeti kód módosítása). A helyzet igen hasonló az OJS rendszereknél is. OMP rendszer kevés működik, ezeknek aggregációja sem megoldott. Sok esetben a fenntartók OMP helyett az OJS rendszerekben helyezik el az általuk kiadott könyveket is – ez az aratásnál okoz problémát. A sokféle szoftver önmagában előnyös is lehet, különböző esetekben más-más szoftver alkalmazása lehet optimális. A verziók és konfigurációs beállítások, felhasználási sémák egységesítése azonban szükséges, legalábbis addig a szintig, hogy a hazai és külföldi aggregátorok jól tudják kezelni az adatforrásokat.

5 https://www.mtmt.hu/repozitoriumminosito_szakbizottsag/

6 <https://openscience.hu/hunor/>

A másik nagy probléma a megfelelő támogatás hiánya. Sokszor a költségvetés is szűkös, gyakorta informatikai szakemberek sem állnak rendelkezésre. Mivel mind a repozitóriumok, mind a publikációs platformok fontos szerepet játszanak a hazai kutatás dokumentumellátásában (hazai szerzők, hazai kiadók, magyar nyelvű publikációk esetében leginkább), továbbá olcsó információforrást jelentenek a kereskedelmi kiadókhoz képest. Érdemes lenne csekély ráfordítás ellenében a minőségen javítani. A kis intézmények esetében megoldás lehet egy központi, országos szolgáltatási platform igénybevétele. A REAL-PhD árva repozitórium – más intézmények anyagait fogadja be, helyi repozitórium hiányában. Franciaországban a HAL nemzeti kutatási repozitórium, Horvátországban az OJS-Hrcak szolgáltatás segíti az egyetemi kiadókat. Megvalósítható lehet központilag hosztolt szerveren az egyes kis intézmények repozitóriumait külön-külön virtuális gépeken futtatni, központi hardver és szoftver támogatással, de intézményi kiadói, könyvtári üzemeltetésben. Segíthetne az erre a célra központi forrásból szerezhető anyagi támogatás is – a jó szakemberekkel rendelkező intézmények ne csak szívességi alapon tudjanak segíteni kevésbé szerencsés partnereiknek.

Sok lehetőséget rejt magában az MTMT-re való támaszkodás. Már ma is léteznek olyan esetek, ahol az MTMT jótékony hatással lehet a hazai gyémánt open access fejlődésére, más esetekben várni kell az MTMT fejlesztésére, az MTMT₃ elkészültére.

Leginkább az egyedi azonosítók használatában nyújthat az MTMT támogatást. Az MTMT az egyetlen olyan hazai adatbázis, amelyik egyértelműen azonosít gyakorlatilag minden hazai kutatót és publikációt, és mindezekről bőséges adatokkal is rendelkezik. Amennyiben a hazai ORCID konzorcium – esetleg ORCID HUB – az MTMT-vel összekapcsolva működik, elérhető, hogy a hazai kutatók többségének legyen ORCID azonosítója, de csak egy, és abban publikációs (és esetleg munkahelyi, végzettségi) adatok is szerepeljenek. A DOI azonosítók esetében az ezeken alapuló MTMT-be való feltöltés biztosíthatja, hogy a publikáció után rögvest ellenőrzésre kerüljön, működik-e az azonosító? Ugyancsak az MTMT jelenthet megoldást a hazai publikációk periodikus DOI működési tesztelésére is, sőt, az elérhetetlen DOI-k esetében az URL átirányítás kiváltójaként is működhet. (Ugyanakkor a DOI-k használata az MTMT szempontjából is sok hasznot jelent.)

A hazai nemzeti ORCID konzorcium megalakítása lehetővé tenné, hogy a kutatást végző intézmények magasabb szinten férjenek hozzá az ORCID API-khoz, és az általuk foglalkoztatott kutatók profiljába affiliációs információt is elhelyezhessenek.

A hazai kiadású folyóiratok és könyvek esetében egy kívánatos eljárás lehet az, hogy a publikáció OJS vagy OMP platformon történjen, minden publikáció DOI azonosítót kapjon, és minden szerző ORCID azonosítóval rendelkezzen, mely azonosítók a folyóiratcikkekben is szerepeljenek és a DOI regisztrációs ügynökségnek bejelentésre kerüljenek. A közlemény adatai a publikációkor kerüljenek be a DOI regisztrátor adatbázisába, az irodalomjegyzékekkel együtt. Az MTMT értesüljön az újonnan élesített DOI-król, majd a leíró bibliográfi-

ai adatokat és a szerzői hozzárendelést a DOI alapján beemelve, végül a publikációk az MTMT-ből SWORD-del feltöltve archiválásra kerüljenek egy repozitóriumban. Másrészt a közvetlen OJS-MTMT kommunikáció olyan információk átvitelét is lehetővé tehetné, amelyek a DOI regisztrátor adatbázisába nem kerülnek be. Minden hazai publikációs platform (és repozitórium) szerezzen minősítést, és legyen kereshető a TuDoKK-ban is.

A hivatkozások akár a DOI-val történő importtal, akár a CrossRef adatbázis bányászatával jussanak el az MTMT-be. Végül a hazai publikációk adatai kerüljenek be a hazai (és persze, nemzetközi) szakkönyvtárak keresőinek (discovery) látókörébe, (például a TuDoKK-on keresztül). Hozzátehetjük még, hogy nem csupán növelni kell a láthatóságot, de a használat dokumentálása is fontos. A DOI és a CrossRef Cited-by szolgáltatás is egy lépés ebbe az irányba, a COUNTER-statisztikák elterjesztése pedig még messzebbre vihet. Az esetleg DOI-t nem tartalmazó publikációkból a hivatkozásokat a REAL-ban elhelyezett kópiák nagy nyelvmodellek segítségével történő bányászata útján kerülhetnek be az MTMT-be.

Irodalom

- Fülöp, Tiffany és Molnár, Tamás és Hoczopán, Szabolcs (2022) *Open Monograph Press e-könyvplatform a Szegedi Tudományegyetemen*. In: Valós térben – Az online térért : Networkshop 31: országos konferencia. 2022. április 20–22. Debreceni Egyetem. Kiadja a HUNGARNET Egyesület az MTA Könyvtár és Információs Központ közreműködésével, Budapest, pp. 227–234. <https://real.mtak.hu/155510/>
- Holl, András (2012) *Information Bulletin on Variable Stars – Rich Content and Novel Services for an Enhanced Publication*. D-LIB MAGAZINE, 18 (5/6). 05holl. <https://real.mtak.hu/69988/>
- Holl, András és Bilicsi, Erika (2019) Nyílt publikálási szoftverek és platformok. In: Networkshop 2019. HUNGARNET Egyesület, Budapest, pp. 54–60. <https://real.mtak.hu/104942/>
- Taubert, N. (2026). Research on Diamond Open Access in the Long Shadow of Science Policy. *Publications*, 14(1), 20. <https://doi.org/10.3390/publications14010020>